

UČEŠĆE CIVILNOG DRUŠTVA U PROCESIMA DONOŠENJA ODLUKA

PRAKTIČNI VODIČ ZA ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA KOSOVA

Projekat finansiran od
strane EU kojim rukovodi
Kancelarija evropske unije
na Kosovu

Uz podršku Saveznog
ministarstva spoljih
poslova Švajcarske
(FDFA)

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Federal Department of Foreign Affairs FDFA

Radimo na Stabilnom,
Multi-Etničkom Kosovu

Doprinosioci

Rebecca Darts, Adrian Zeqiri, Lars Burema, Jeta Bakija, M. Alejandra Morena

Urednici Kopija

Ragan Dueker, Amy Coulterman, Javiera Thais, Arbën Osmani

Prevodioci

Esved Ameti

Zahvalnica

ECMI Kosovo se želi zahvaliti Kancelariji Evropske Unije u Prištini i Federalnom Departmentu za Spoljne Poslove Švajcarske na podršci datoj ovoj publikaciji.

O vodiču

Ovaj vodič je proizveden kao deo projekta "Osnaživanje Civilnog Društva za Efektivno Učestvovanje u Politici i Procesima Donošenja Odluka Kroz Dijalog sa Vladinim Institucijama", finansiranog od strane Kancelarije Evropske Unije na Kosovu i implementovanog od strane ECMI Kosova, kao i deo projekta "Podrška Efektivnoj Vladavini za Manjinske Zajednice na Kosovu", finansiranog od strane Federalnog Departmenta za Spoljne Poslove Švajcarske (FDFA).

O ECMI Kosovu www.ecmikosovo.org

ECMI Kosovo je primarna ne-vladina organizacija koja se bavi pitanjima manjina na Kosovu, sa dalekosežnim ciljem razvoja uključujućih, reprezentativnih, i insitucija osetljivih po pitanjima zajednica, koje podržavaju stabilno i multi-etničko Kosovo.

ECMI Kosovo doprinosi razvoju, jačanju, i implementaciji relevantnog zakonodavstva, podržava institucionalizaciju vladinih tela sa fokusom na zajednice, i pospešuje kapacitet aktora civilnog društva i vlade u međusobnoj konstruktivnoj i održivoj saradnji.

Ul. Nëna Terezë Br. 41, Apt. 29,
10000 Priština, Kosovo,
Tel. +381 (0) 38 224 473

Ul. Čika Jovina Br. 3, 1. Sprat,
38220 Mitrovica/Mitrovicë North, Kosovo,
Tel. +381 (0) 64 00 55 488

Disklejmer

Ova publikacija je proizvedena uz pomoć Evropske Unije i Federalnog Departmenta za Spoljne Poslove Švajcarske (FDFA). Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost ECMI Kosova i ne može se ni u kojem slučaju povezati sa ciljevima Evropske Unije i FDFA-a.

Autorska Prava

© Evropski Centar za Pitanja Manjina (ECMI) Kosovo, April 2013. Sva prava zadržana. Nijedan deo ove publikacije se ne sme umnožavati, čuvati u sistemima za pronalaženje podataka ili emitovati u bilo kojoj formi i na bilo koji način, elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem, ili na drugi način, bez prethodne dozvole ECMI Kosova.

SADRŽAJ

LISTA SKRAĆENICA I AKRONIMA.....	4
1. UVOD.....	5
2. ŠTA JE OCD PARTICIPACIJA	5
3. ZBOG ČEGA JE UČEŠĆE NVO-a BITNO?	7
4. MEHANIZMI PARTICIPACIJE OCD-a	8
4.1 Pristup Podacima	8
4.2 Mehanizmi Participacije na Centralnom Nivou	11
4.3 MEHANIZMI PARTICIPACIJE NA OPŠTINSKOM NIVOU.....	14
5. ZASTUPLJENOST	18

LISTA INFORMACIJA

Kutija 1 – Kako registrovati lokalni NVO na Kosovu.....	6
Kutija 2 – PROUČAVANJE SLUČAJA: Uspešna civilno društvo-vlada saradnja u razvoju Zakona o Pristupu Javnim Dokumentima.....	7
Kutija 3 – Primeri dokumenata koji moraju biti dostupni javnosti.....	8
Kutija 4 – Kancelarija Poverenika za Jezike.....	8
Kutija 5 – Šablon Zahteva za Podatke.....	11
Kutija 6 – Jedinice za Ljudska Prava.....	12
Kutija 7 – Postanite deo KVZ-a.....	13
Kutija 8 – Proučavanje Slučaja: Uspešna umešanost civilnog društva – Zakon o NVO-ima na Kosovu	14
Kutija 9 – Jezička prava na opštinskom nivou	17
Kutija 10 – PROUČAVANJE SLUČAJA: Operativna Grupa o Obrazovanju Roma, Aškalija, i Egipćana.....	18
Kutija 11 – SMART ciljevi	18
Kutija 12 – Moguća sredstva za zastupanje.....	19

LISTA SKRAĆENICA I AKRONIMA

AOGG	Savetnička Kancelarija o Dobroj Upravi, Ljudskim Pravima, Jednakim Prilikama i Rodnim Pitanjima
KVZ	Konsultativno Veće za Zajednice
OPIZ	Odbor za Prava i Interese Zajednica
OCD	Organizacija Civilnog Društva
ECMI Kosovo	Evropski Centar za Pitanja Manjina Kosovo
MALS	Ministarstvo Administracije Lokalne Samouprave
MJU	Ministarstvo Javne Uprave
NVO	Nevladina Organizacija
KPJ	Kancelarija Poverenika za Jezike
KP	Kancelarija Premijera
OSCE	Organizacija za Bezbednost i Kooperaciju u Evropi
TACSO	Tehnička Podrška Organizacijama Civilnog Društva
UN	Ujedinjene Nacije

1. UVOD

Javna participacija u donošenju odluka je neophodan elemenat transparentnog, odgovornog, i demokratskog političkog sistema. On osigurava nastavak dijaloga između građana i donosioca odluka izvan vremena izbora. U idealnim okolnostima, ovaj sistem rezultuje u politici i zakonodavstvu koji bolje odgovaraju na pitanja ljudi na koje oni utiču. Organizacije Civilnog Društva (OCD-i) igraju važnu ulogu u ovakvim mehanizmima participacije, pružajući vezu između građana i donosioca odluka. Javno učešće je posebno važno za marginalizovane grupe poput manjinskih zajednica i žena, čiji su glasovi često zanemareni od strane donosioca odluka.

Na Kosovu, razne pravne provizije i institucionalni mehanizmi su na snazi kako bi dozvolili javno učešće u politici i donošenju odluka. Međutim, ovi se mehanizmi ne koriste efektivno. Ne postoji sistematski dijalog između OCD-a i vladinih institucija. Interakcija se uglavnom događa na ad hoc bazi.¹ Na primer, još od 2011. godine, procenjeno je da je 90% nacrtu zakona i političkih dokumenata izrađeno bez učešća civilnog društva.²

Ovaj vodič ima za cilj da doprinese jačanju uloge OCD-a u procesima javnog učešća na Kosovu tako što će pružiti jasan pregled postojećeg mehanizma učešća OCD-a i objasniti kako se efektivno trebaju upotrebljavati. Vodič se oslanja na bogato iskustvo ECMI Kosova u vezi sa civilnim društvom i vladinim institucijama na Kosovu kao i konkretnim zakonima, uključujući i *Ustav Republike Kosova* (nadalje *Ustav*) i *Zakon o Lokalnoj Samoupravi*. Vodič se takođe oslanja na i dopunjuje ostale vodiče i knjige uputstava proizvedene od strane Tehničke Pomoći za Organizacije Civilnog Društva (TPOCD), Organizaciju za Sugurnost i Kooperaciju u Evropi (OSCE), i Kosovske Fonacije za Civilno Društvo (KFCD), između ostalog.

Vodič je strukturiran na sledeći način: Poglavlja 1-3 pružaju diskusiju o principima participacije OCD-a i njihovom značaju u vladavini demokratije. Poglavlje 4 pruža sveobuhvatan pregled mehanizama participacije OCD-a na Kosovu, kako ne centralnom tako i na Opštinskom nivou, kao i mehanizama za pristup javnim podacima. Poglavlje 5 pruža kratak pregled o tome kako iskoristiti mehanizme participacije OCD-a kao deo šire kampanje za zastupljenost.

2. ŠTA JE OCD PARTICIPACIJA

Ovaj odeljak će proučiti glavne koncepte ove publikacije: “organizacije civilnog društva” i “javna participacija”.

Organizacije civilnog društva

Ijedninjene Nacije definišu organizacije civilnog društva kao udruženja građana koji dobrovoljno učestvuju u unapređenju svojih interesa, ideja i ideologija.³ OCD-i mogu biti klubovi i udruženja, organizacije zajednica i organizacije zasnovane na verry, kao i sindikati.

Kosovski *Zakon o Slobodi Udruživanja i Nevladinih Organizacija* (nadalje *Zakon o NVO-ima*) definiše NVO-e kao **udruženja** (partijska organizacija sa više od 3 člana) ili **fondacije** (ne-partijska organizacija od jednog ili više članova, osnovana za upravljanje posedom i sredstvima) osnovane na Kosovu u cilju vršenja aktivnosti za **javne beneficije i zajedničke interese**.⁴

Sredstva, prihodi i profiti NVO-a moraju biti korišteni za podršku **bez-profitnih** ciljeva organizacije.⁵

NVO-ima je zabranjeno prikupljanje sredstava u cilju pružanja podrške političkim partijama ili kandidatima za političku službu, kao i odobravanje kandidata za javnu službu u bilo kom obliku.⁶ Za kratak pregled procedure registracije NVO-a na Kosovu, molimo vas pogledajte Kutiju 1 na strani 6.

¹Pogledaj Evropska Komisija (EC), *Izveštaj o Napretku Kosova* 2011, str. 7; *Kuća Slobode, Kosovo* (Narodi u Tranziciji), str. 287.

²Tehnička Podrška Organizacijama Civilnog Društva (TACSO), *Rastimo Zajedno: Učešće Civilnog Društva u Zakonodavnom Procesu*, Jun 2011. Godine, str. 13.

³Komisija Eminentnih Ličnosti Ujedinjenih Nacija o Odnosu Ujedinjenih Nacija sa Civilnim Društvom, *Mi, Ljudi: Civilno Drštvo, Ujedinjene Nacije, i Globalna Uprava* (poznat i kao Cardoso Izveštaj) 2004, cf. Azbučni Spisak, str.13.

⁴Ibid., Član 5.

⁵Ibid., Član 4.

⁶Ibid., Član 15.

Kutija 1 – Kako registrovati lokalni NVO u Kosovu

Da biste registrovali svoj NVO, neophodno je predati određeni broj dokumenata Departментu za Registraciju i Povezivanje sa NVO-ima, koji se nalazi u sastavu Ministarstva Javne Uprave (Prijašnji objekat "Germia", Trg Majke Tereze, Zona D, sprat II – broj kancelarije 221, Tel: 038 / 212 – 066). Vaš NVO takođe možete registrovati onlajn (<http://ngo.rks-gov.net/Fillimi.aspx>). U nastavku su opisani najvažniji koraci prema registraciji NVO-a na Kosovu:

1. Dotični NVO mora imati statut. Ovu formu možete napraviti tako što ćete popuniti "model statuta" formu za aplikacije. Ovu formu možete skinuti sa interneta na sajtu : <http://map.rks-gov.net/sq/Page.aspx?id=18>
2. NVO mora formirati "Osnivački Akt". Ovaj dokument pominje celokupan cilj i svrhu NVO-a i mora sadržavati originalne potpise.
3. Osnivači NVO-a moraju predati kopije svojih ličnih karata ili pasoša.
4. Svi članovi NVO-a moraju predati svoja puna imena kao i kopije svojih ličnih karata ili pasoša zajedno sa svojim potpisima.
5. NVO mora predati zvanični simbol organizacije koji sadrži i simbol kao i natpis.
6. NVO mora izabrati ovlašćenog predstavnika.

Javna Participacija

Javna Participacija je neprekidan proces upošljavanja javnosti (civilnog društva, zabrinutih građana, poslovne zajednice, i td.) u aktivnostima vlade. Vodeće pravilo jeste da kada vlada želi da donese odluku koja ima će imati uticaja na prava i interese javnosti, javnost mora biti informisana i mora joj biti omogućeno aktivno učešće i uticaj u procesu donošenja odluka.⁷ U takvim procesima participacije, OCD-i deluju kao multiplikatori u uključivanju građana.⁸

Ovakva javna participacija može biti pokrenuta od strane vlade kroz process **javne konsultacije**, koji se može sastojati od javnih sastanaka, radionica, pregleda, i ostalih mehanizama, kako bi se bolje razumele potrebe i prava javnosti, sa ciljem da se poboljšaju usluge i legitimitet izabranih predstavnika.

Različiti međunarodni i regionalni instrumenti za ljudska prava

uspostavljaju veliki broj prava koja olakšavaju javnu participaciju OCD-ima: na primer, *Evropska Konvencija o Ljudskim Pravima i Osnovnim Slobodama* (*Evropska Konvencija*) pruža prava o **slobodi izražavanja** (Član 10) i **slobodi okupljanja i udruživanja** (Član 11).

Deklaracija Ujedinjenih Nacija o *Pravima Lica koja pripadaju Nacionalnim, Etničkim, Religijskim i Lingvističkim Manjinama*, daje posebno pravo **manjinamada** učestvuju u javnom životu, pre svega u odlukama na nacionalnom i regionalnom nivou, a koje se tiču manjina kojima oni pripadaju ili u kojima oni žive (Član 2). U ovom kontekstu, najznačajniji pravni instrument koji je direktno primenjiv na Kosovu je *Okvir Konvencija o Zaštiti Nacionalnih Manjina* Evropskog Saveta (Okvir Konvencija). Član 15 obavezuje državne partije da "stvore neophodne uslove za efektivnu participaciju u javnim pitanjima osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama, posebno onih koje na njih utiču."

Trebamo naglasiti da, iako Kosovo nije direktan potpisio, serija međunarodnih i regionalnih instrumenata je direktno primenjiva na Kosovu, uključujući *Evropsku Konvenciju* i *Okvir Konvencije*, kao što je i navedeno u Članu 22 Ustava.⁹

Nadalje, Kosovski ustav (Odeljak 44) garantuje **pravo slobode i udruživanja**, uključujući sva prava građana Kosova u osnivanju organizacije ili postajanja članom organizacije, kao i učestvovanje u aktivnostima te organizacije. Ova prava dozvoljavaju OCD-ima da deluju na Kosovu. *Zakon o NVO-ima* pruža svim osobama pravo registrovanja NVO-a i uspostavlja jednostavnu procedure za njihovu registraciju.¹⁰ Međutim, registracija nije neophodna kako bi se uživalo u pravu slobode udruživanja.

⁷Ministarstvo Administracije Lokalne Samouprave (MALS), *Lokalna Transparentnost i Javno Učešće – Priručnik*, Decembar 2009. godine, str. 23.

⁸Konferencija INVO-a Saveta Evrope, Conference of INGOs of the Council of Europe, *Pravila Dobrih Praksi za Učešće Civilnog Društva u Procesima Donošenja Odluka*, usvojenog od strane INVO-a na njegovom sastanku 1. Oktobra 2009. godine.

⁹ECMI Kosovo & CLARD, *Pravni Priručnik – Ranjive i Marginalizovane Grupe na Kosovu*, Decembar 2012. godine.

¹⁰Zakon Br. 2009/03-L-134 o Slobodi Udruživanja u Nevladinim Organizacijama, Član 9.

3. ZBOG ČEGA JE UČEŠĆE NVO-a BITNO?

Efektivno učešće civilnog društva u vladinim procesima donošenja odluka može imati ključnu ulogu u razvoju i jačanju pluralističke, participativne i odgovorne demokratije na Kosovu. Ovaj odeljak će naglasiti neke od glavnih razloga zbog kojih je Učešće OCD-a važno u demokratskoj vladavini.

Dobra vladavina

OCD-i su instrumentalni u promovisanju **demokratske prakse i dobre vladavine**, tako što zastupaju interese i mišljenja svih grupa u društvu, što u najboljem slučaju rezultuje u regulacijama, zakonima i politici koja je održivija i bolje odgovara potrebama građana. OCD-i nude značajnu podršku, ekspetrizu, ideje i lokalno znanje institucijama kroz procese stvaranja politike.

Inkluzivnost

Civilno društvo je odgovorno biti **glas nedovoljno zastupljenih građana** koji žele biti uključeni u političkim procesima donošenja odluka, posebno oberspravljenih i marginalizovanih, uključujući manjinske zajednice, žene, i ljude sa invaliditetom. OCD-i su jedini posrednik kroz kojeg se glasovi ovih građana mogu čuti i kroz kojeg mogu imati pristup procesima donošenja odluka. Učešće svih članova društva je osnovni uslov za aktivnu i trajnu demokratiju.¹¹

Odgovornost i transparentnost

Učešće civilnog društva osigurava veću odgovornost i transparentnost u svim fazama procesa donošenja odluka, a OCD-i ovde mogu ograditi značajnu **ulogu čuvara**. Vlada bi trebala preuzeti odgovornost u svom radu prema svojim građanima, što podrazumeva redovno izveštavanje građana. Transparentnost zahteva da sve informacije o radu vlade budu lako dostupne javnosti. Informacije moraju biti savremene i razumevajuće kako bi omogućile informisano učešće civilnog društva.¹²

Sprečavanje sukoba

Učešće civilnog društva može ohrabriti vlade da reše određene probleme pre nego što oni dostignu kritičan nivo. U ovom smislu, civilno društvo može biti vrlo značajno u sprečavanju sukoba i stvaranju mira. Veće poverenje i politička podrška smanjuje rizik od nerazumevanja i sukoba, a civilno društvo može pomoći u postizanju dogovora i difuziji sukoba.¹³

Kutija u nastavku opisuje jedan od najuspešnijih slučajeva efektivne saradnje civilnog društva sa vladinim institucijama na Kosovu na centralnom nivou:

Kutija 2 – PROUČAVANJE SLUČAJA: Uspešna civilno društvo-vlada saradnja u razvoju Zakona o Pristupu Javnim Dokumentima

Izrada *Zakona o Pristupu Javnim Dokumentima*, usvojenim od strane Skupštine u 2010. godini, je jedan od najboljih primera učestvovanja civilnog društva u zakonodavnim procesima. U ovom slučaju, OCD-i su učestvovali u svakom koraku izrade zakona. Svi značajniji OCD-i su bili članovi vladine Radne Grupe, koja je ovaj zakon pripremala za predaju Skupštini, i takođe učestvovala u javnim raspravama organizovanim od strane parlamentarnih odbora. Zbog toga je ovaj slučaj jedan od retkih na Kosovu, gde je zakon razvijen u saradnji sa civilnim društvom.

¹¹ Zajednica Demokratije, *Poslednja Varšavska Deklaracija: Prema Zajednici Demokratije*, Ministarska Konferencija, Varšava, poljska, 27. Jun, 2000. godine.

¹² MALS, *Lokalna Transparentnost Javnog Učešća – Priručnik*, Decembar 2009. godine, str.17

¹³ Ujedinjene Nacije Program za Razvoj (UNDP), *Civilno Drštvo i Razvoj: Izveštaj o Kosovskom Ljudskom Razvoju*, 2008. godine str. 27.

4. MEHANIZMI PARTICIPACIJE OCD-a

Da bi se omogućila participacija OCD-a, Kosovski pravni okvir predviđa veliki broj mehanizama koji će OCD-ima dozvoliti učešće u politici i donošenju odluka na opštinskom i centralnom nivou. Ovo poglavlje pruža sveobuhvatan pregled mehanizama participacije OCD-a na Kosovu, i praktične savete o tome kako iskoristiti te mehanizme. Podeljeno je u 3 odeljka: prvi odeljak se bavi pitanjem prava na podatke; drugi pokriva mehanizme participacije na centralnom nivou; dok treći pokriva mehanizme participacije na opštinskom nivou.

4.1 Pristup Podacima

Pristup bitnim, tačnim i savremenim podacima je preduslov za informisanu i efektivnu javnu participaciju. Adekvatni podaci omogućavaju OCD-ima da zastupaju, podižu svest, i prate razne aktivnosti. Pristup podacima na radu i planovima vlade je neophodan element transparentne i odgovorne vladavine.

Kutija 3 – Primeri dokumenata koji moraju biti dostupni javnosti

- Opštinski i Ministarski godišnji izveštaji
- Revizorski Izveštaji
- Dokumenti o Bužetu (uključujući izveštaj o porezu)
- Akcioni planovi i strategije
- Politike nabavke
- Dokumentacija o tenderima
- Zapisnici od sastanaka Skupštine Opštine ili Skupštine Kosova
- Ostali zvanični dokumenti (pogledaj *Zakon o pristupu Javnim Dokumentima*)

Svi podaci koje poseduju vladina tela su u suštini javni. Podaci mogu biti učinjeni nedostupnim samo uz pomoć nekoliko opravdanih razloga. *Ustav* (deo 41) i *Zakon o Pristupu Javnim Dokumentima* svim građanima pružaju pravo pristupa javnim dokumentima, osim informacija koje su ograničene zakonom, npr. zbog privatnosti, tajni trgovinskog poslovanja ili sigurnosnih razloga. Zvanični dokumenti mogu biti zahtevani od svih javnih institucija na centralnom i opštinskom nivou, a od institucija se očekuje da odgovore u roku od 14 dana.¹⁴ Molimo vas pogledajte Kutiju 5 kao šablon aplikacije za pristup javnim dokumentima. *Zakon o Lokalnoj Samoupravi* (Član 68.5) građanima daje pravo da pregledaju sve dokumente kojima opština raspolaže. Opštine su dužne da građanima omoguće pristup zvaničnim dokumentima, i proaktivno objavljuju savremene i tačne informacije o aktivnostima i planovima, kao i o prošlim učincima vlade opštine.¹⁵

Javnost (uključujući i OCD-e) ima **pravo da postavlja pitanja, zahteva informacije i objašnjenja** od opštinskih tela o svemu vezanom za nadležnost i funkcionisanje opštine.¹⁶ Zbog toga, javnost može tražiti podatke o stvarima poput opštinskog budžeta, opštinskog regulacionog i urbanog plana, sistema za snabdevanje vodom, opštinskih planova za obrazovanje, turizam, itd.

Upotreba Jezika

Ustav Kosova priznaje Albanski i Srpski kao **zvanične jezike** Kosova, čija je ravnopravnost garantovana *Zakonom o Upotrebi Jezika*. Na opštinskom nivou, ostali jezici zajednica, poput Turskog, Bosanskog, i Romskog, mogu dobiti zvaničan status.¹⁷ Svaka osoba na Kosovu ima pravo da sa vladinim institucijama komunicira (i dobija odgovore) i dobija dostupne usluge i javna dokumenta na službenim jezicima. Odgovornost svih vladinih institucija je da omoguće ovaj čin.¹⁸

Kutija 4 – Kancelarija Poverenika za Jezike

Kancelarija Poverenika za Jezike je stvorena da sačuva, promoviše, štiti i nadgleda upotrebu zvaničnih jezika, i da obezbedi jednak status na Kosovu kako je i predviđeno *Zakonom o Upotrebi Jezika*. OCD-i mogu podneti žalbe Kancelariji Poverenika za Jezike ukoliko smatraju da se jezička prava ne poštuju, na primer, u slučaju prevođenja zvaničnih dokumenata i pružanju prevođenja na sastancima.

¹⁴ Zakon Br.03/L-215 o Pristupu Javnim Dokumentima, Član 7.

¹⁵ MALS Administrativna Uputstva.2006/03, Član 8.

¹⁶ Zakon Br.03/L-040 o Lokalnoj Samoupravi, Član 69.

¹⁷ Zakon Br. 02/L-37 o Upotrebi Jezika, Članovi 1 i 2.

¹⁸ Ibid., Član 7(2).

Izazovi

- Skupština Kosova često puta presporo obaveštava javnost o sadržaju **nacrta zakona u pripremi**, što civilnom društvu predstavlja prepreku za pružanje pomoći u tom procesu.
- Opštinske **veb-stranice** su često puta nedovršene i sadržaj se ne menja na vreme. Dokumenti i regulacije su često nedostupne na ovim veb-stranicama.
- Postoji nejednakost između zvaničnih jezika u pogledu pristupačnosti dokumentima i regulacijama na internetu. Materijali su često dostupni samo na **Albanskom** jeziku.
- Predstavljanje na **elektronskoj pošti** se često ignoriše
- **Kontakt informacije** često puta nedostaju ili nisu savremene čak i kada vladine institucije i opštine imaju veb-sajtove koji su u upotrebi.
- Postoji nedostatak detaljnih i transparentnih podataka o **raspodeli budžeta**.

Praktični Saveti

Gde da uzmemo podatke

- Zakoni usvojeni od strane Skupštine Kosova su objavljeni na njihovoj **veb-stranici** i Official Gazette.¹⁹ Opštinske regulacije i odluke se trebaju objaviti na **veb-stranici opštine** i opštinskoj **tabli za obaveštenja**. Municipal regulations and decisions should be published on the **municipality website** and on the municipality **notice board**.
- Infopult je prva tačka kontaktiranja opštine. Odavde vas mogu uputiti najrelevantnijoj osobi kojoj se možete obratiti povodom vašeg pitanja.
- The **information desk** is the first point of call in the municipality. Here they can guide you to the most relevant person to direct your enquiry.
- OCD-i se mogu učlaniti u **RSS feeds**²⁰ na veb-stranicama odbora Skupštine Kosova kako bi bili obaveštavani o radu odbora.²¹

Kako zahtevati podatke

- Da biste osigurali uspešan i brz odgovor, pošaljite zahtev putem elektronske pošte kao i **štampanu verziju** zahteva, i sve to propratite .
- Budite informisani – osigurajte se da je dokumenat za koji ste zainteresovani dostupan javnosti.
- Budite precizni u naglašavanju o tome kako ćete konsultovati dokumenat (elektronski ili na licu mesta). Upamtite da su kopije dokumenta sa manje od 20 stranica u A4 formatu besplatne, ali da biste mogli platiti poštarinu.
- U institucijama na centralnom nivou, podaci i dokumenti se mogu tražiti od **Kancelarije za Arhivisanje**. Zahtevi upućeni Skupštini Kosova se trebaju poslati **Kancelariji Sekretara**.²²
- **Savetnička Kancelarija za Dobro Upravljanje** je nadležna da civilnom društvu obezbedi pristup donošenju odluka, i može im pružiti podatke ukoliko traže priliku da učestvuju o ovim procesima.
- OCD-i koji se bave pitanjima ne-većinskih zajednica mogu tražiti podatke od **Kancelarije za Pitanja Zajednica (KPZ)**.²³

Šta trebate uraditi ukoliko vam se uskrati pristup dokumentima

- Ako je zahtev za podatke odbijen, aplikant ima pravo da **zahteva objašnjenje**. Ne zaboravite da ovde pomenete *Zakon o Pristupu Javnim Podacima*
- Ukoliko vam pristup dokumentima nije odobren (i verujete da taj dokumenat treba biti učinjen dostupnim za javnost u skladu sa zakonom):
 1. Tražite izuzetak ili delimičan pristup
 2. Tražite objašnjenje u pisanoj formi
 3. Popunite žalbu sa Ombudsmanom
 4. Pišite medijima

¹⁹Veb-stranica Official Gazette: <http://gazetazyrtare.rks-gov.net/RQ.aspx>; Assembly of Kosovo website: <http://assembly-kosova.org>.

²⁰ RSS feed se može naći ovde: <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=2,100>.

²¹'RSS' stoji za 'Vrlo Laka Sindikacija'. RSS feeds su brz i lak način pristupanja novim informacijama na blogu ili novim izvorima vesti. Kada se prijavite na RSS feed, možete dobijati novosti koje kontroliše program koji vam novosti daje u format koji se lako čita.

²² Veb-stranica Kancelarije Sekretara: <http://www.kryeministri-ks.net/?page=2,2>.

²³ Kancelarija za Pitanja Zajednica: <http://www.kryeministri-ks.net/?page=2,2>.

Osigurajte se da sa znate sa kime razgovarate, o datim uzrocima i preduzetim merama.

- Ako su podaci i dokumenti nedostupni, pokušajte upitati druge OCD-e ili upotrebite kontakte unutar vlade.

Kutija 5 – Šablon Zahteva za Podatke

Re: Zahtev za Dokumentat

Poštovani/a Gospodine/Gospođo,

Pišem vam kako bih podneo zahtev za [kratak opis dokumenta], shodno Zakonu o Pristupu Javnim Dokumentima. Ukoliko nemožete ispuniti zahtev, molim vas da nam se obratite pismenim putem.

Iskreno vaš/i

[Ime]

Ime Aplikanta: Ime i Prezime

Broj lične karte ili drugog dokumenta: 123456789

Adresa: Ul. Ime Ulice, Br. 1, Apt 1, 10000 – Priština

Tel: 012345678

Email: ime.prezime@gmail.com

Naziv dokumenta: Nepoznato

Tip Dokumenta: Zapisnik

Opis Zahtevanog Dokumenta: Zapisnik javnog sastanka Skupštine Opštine Peć, održanog u Aprilu 2013. godine

Broj dokumenata: 1

Jezik dokumenta: Srpski

Kakav pristup dokumentu želite? Štampana kopija

[Konsultacije na licu mesta/štampana kopija/kopije u elektronskom format/ostalo]

Broj kopija: 2

Dodatne informacije: Ne

4.2 Mehanizmi Participacije na Centralnom Nivou

Kosovsko zakon predviđa određen broj zvaničnih mehanizama kroz koje OCD-i mogu učestvovati u donošenju odluka u izvršnoj i zakonodavnoj grani vlade. Sledeći deo nabroja neke od najznačajnijih mehanizama ove vrste.

Koncepti Dokumenta

Koncept dokumenta predstavlja dokument pripremljen od strane vlade Kosova kao prethodnica izrade novog zakona, amandman zakona ili krupnu političku odluku. Ovaj dokument postavlja glavne ciljeve i osobine ovakvog predloga vlade. Prema *Regulaciji Br. 09/2011 o Pravilima i Procedurama Vlade Republike Kosova*, vlada je obavezna da ove dokumente učini javnim i potraži komentare OCD-a na koje ovaj predlog ima uticaja. Vlada takođe treba osigurati da ovi OCD-i imaju dovoljno vremena i informacija kako bi mogli da pravilno doprinesu ovom procesu (Član 32).

Saveti stručnjaka

Ovi saveti se mogu osnovati od strane vlade kako bi mogli davati specijalizovane i stručne savete; OCD-i sa jakim ekspertizom mogu uzimati učešće u ovakvim savetima kao stručnjaci.

Savetnička Kancelarija za Dobro Upravljanje, Ljudska Prava, Jednake Mogućnosti i Rodna Pitanja

Savetnička Kancelarija za Dobro Upravljanje, Ljudska Prava, Jednake Mogućnosti i Rodna Pitanja, koja radi unutar Kancelarije Premijera, uglavnom ima ulogu savetnika i nadglednika prema vladinim ministarstvima u vezi sa ljudskim pravima i dobrim upravljanjem. Kao deo ovog mandata, ona treba civilnom društvu olakšati pristup javnom donošenju odluka, međutim, njene aktivnosti unutar ovog polja su ograničene.

Sastanci Odbora Skupštine Kosova

Sastanci odbora Skupštine Kosova su otvoreni za javnost i mogu čak biti emitovani na televiziji.²⁴OCD-i mogu biti pozvani da predstave dokaze, proizvedu bitna dokumenta ili doprinesu svojim stručnim znanjem ovim sastancima.²⁵Međutim, na odboru je da odluči hoće li konsultovati OCD-e i uzeti njihov doprinos u obzir.

Sastanci se održavaju redovno (najmanje jednom mesečno) i moraju biti najavljeni nedelju dana pre sastanka na kalendaru veb-stranice Skupštine i oglašene u medijima.²⁶Odbori većinu vremena rade na pregledavanju i predlaganju amandmana – tako da lobiranje može biti od velike koristi.

Odbor za Prava i Interese Zajednica (OPIZ)

OPIZ je trajni odbor Skupštine Kosova, sa garantovanim predstavništvom ne-većinskih zajednica. Njegov rad se zasniva na osiguravanju da predloženo zakonodavstvo bude u skladu sa pravima i interesima zajednica i nadgleda primenjivanje zakona koje je usvojila Skupština Kosova.

Javne rasprave

Pravila i Postupci Skupštine Kosova dozvoljava odborima da održavaju javne rasprave sa “stručnjacima, javnim organizacijama, predstavnicima interesnih grupa i drugim osobama”, koje uključuju i OCD-e.²⁷Učestvovanje u javnim raspravama Skupštine Kosova zahteva pozivnicu, tako da OCD-i trebaju zahtevati da budu pozvani.²⁸Ako jedan OCD nije dobio pozivnicu na javne rasprave, oni mogu konsultovati određeni odbor koji će održati javnu raspravu.

OCD-i mogu kreirati račun kako bi se registrovali na Bazu podataka civilnih organizacija Skupštine Kosova na naslovnoj strani veb-stranice Skupštine Kosova.²⁹

Kutija 6 – Jedinice za Ljudska Prava

Sva ministarstva i opštine imaju Jedinice za Ljudska Prava koja su usvojena da bi promovisale i štitile ljudska prava unutar tih institucija. Ove jedinice su takođe odgovorne za odnose unutar civilnog društva i OCD-i mogu kontaktirati ove jedinice i upitati ih za informacije i ostala pitanja o procedurama participacije.

²⁴ Poslovnik o Radu Skupštine Kosova, 29 April 2010. godine, Član 43.1.

²⁵ Ibid., Član 65.4.

²⁶ Skupština Kosova, *Priručnik o Nadzornoj Funkciji Skupštinskih Odbora*, Jun 2012. godine, str.17-18.

²⁷ Poslovnik o Radu Skupštine Kosova, 29 April 2010. godine, Član 66.1.

²⁸ Organizacija za Bezbednost i Kooperaciju u Evropi (OSCE), *Priručnik za Organizacije Civilnog Društva: Učešće u Zakonodavnim, Budžetskim, i Procesima Nadgledanja na Kosovu*, Novembar 2011. godine, str. 32

²⁹ Veb-stranice Baze Podataka o Civilnom Društvu na Kosovu: <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=2,1007>.

Bazu podataka kontroliše Kancelarija za Medije i Javne Odnose Skupštine Kosova, i dozvoljava Skupštini Kosova da identifikuje moguće kandidate za javne rasprave i konsultacije. Registrovane organizacije će takođe dobijati informacije o radu Skupštine i ostalim bitnim događajima koji slede.

Zakonodavna Inicijativa

Na centralnom nivou, Ustav³⁰ i Zakon o Zakonodavnoj Inicijativi svim građanima Kosova (uključujući i OCD-e) pruža pravo na predstavljanje zakonodavstva (bilo da se radi o potpunom nacrtu ili samo konceptu zakona) u Skupštini Kosova tako što će sakupiti najmanje 10,000 potpisa i predati ih Kancelariji za Tabele u Skupštini Kosova.³¹ Ovakva inicijativa treba uključivati i vrstu zakonodavne inicijative i njen naslov, kao i ime, prezime, mesto rođenja i potpis svakog potpisivača, kao i datum potpisivanja.³²

Konsultativno Veće za Zajednice (KVZ)

KVZ je glavni mehanizam za participaciju OCD-a ne-većinskih zajednica na centralnom nivou. On je konsultativno telo smešteno unutar Kancelarije Predsednika i čine ga predstavnici OCD-ova iz svih ne-većinskih zajednica, političkih partija i glavnih činovnika vlade. KVZ funkcioniše kao mehanizam za regularnu razmenu između zajednica i vlade, pružajući zajednicama mogućnost da komentarišu zakonodavnu ili političku inicijativu u ranoj fazi.³³ KVZ održava mesečne sastanke i polugodišnje sednice kojima predsedava Predsednik Kosova in a kojima se pregledava rad KVZ-a i vlade.

Kutija 7 – Postanite deo KVZ-a

Bilo koji predstavnik manjinske zajednice može postati član KVZ-a. Ovaj process zahteva od vas da budete nominovani od strane OCD-a kojeg je sekretarijat KVZ-a priznao, naziv kojeg je Organizacija za Predstavnik Zajednica (OPZ). Nakon ove nominacije, Predsednik Kosova postavlja nominovanog kandidata da dve godine bude član KVZ-a. Bilo koji OCD koji predstavlja interese ne-većinske zajednice može biti priznat od strane sekretarijata KVZ-a ukoliko se poklapaju sa kriterijumima naglašenim u Statutu KVZ-a. Ova praksa omogućuje OCD-ima da nominuje kandidate KVZ-u. Za više informacija, molimo vas pogledajte veb-stranicu KVZ-a: <http://www.ccc-president-ksgov.net>.

Ombudsman

Ombudsman je postavljen kako bi pregledavao žalbe od bilo koga na Kosovu ko veruje da su njegova/njena prava bila prekršena od strane lokalne javne vlasti na Kosovu.³⁴ Ombudsman sprovodi istraživanja, izdaje izveštaje i pruža pravne usluge i javno zastupanje. Žalbe mogu biti upućene direktno Instituciji Ombudsmena, bez prijašnjeg slanja žalbe relevantnim vlastima.³⁵

Izazovi

- Ne postoji garancija da će doprinos civilnog društva biti uzet u obzir; odluka o tome hoće li se komentar ili predlog uzeti u obzir je u potpunosti ostavljena u **diskreciji institucija vlade**.
- Ne postoji posebna **forma konsultacije** koja je propisana zakonom za Skupštinu Kosova.
- Upotreba javne konsultacije Skupštine Kosova se oslanja na **političku volju** jer javna saslušanja nisu obavezna.
- The use of public consultation by the Kosovo Assembly is reliant on **political will** since public hearings are not mandatory.
- Javna participacija na sastancima je ometana nedostatkom informacija ili kasnih informacija što ometa OCD-ima da se adekvatno pripreme.
- Materijali na sastancima (dnevni redovi, zapisnici, itd.) na opštinskom nivou često **nisu prevođeni** (ili su slabo prevođeni); a prevod može biti nedostupan.³⁶
- Sobe za sastanke u Skupštini imaju **ograničen prostor** za posmatrače.
- Javna saslušanja su često održavana na kraju procesa donošenja odluka, nakon štp je veliki broj odluka već bio donet.

³⁰ Ustav Republike Kosova, Član 79.

³¹ Zakon Br. 04/L-025 o Zakonodavnoj Inicijativi, Poglavlje IV.

³² Ibid., Član 16.

³³ Ustav Republike Kosova, Odeljak 60.

³⁴ Ibid., Odeljak 132.1.

³⁵ Veb- stranica Ombudsmena Kosova: <http://www.ombudspersonkosovo.org>.

³⁶ ECMI Kosovo, Kratke Političke Smernice o jezicima (treba se objaviti); OSCE, *Višejezičko Zakonodavstvo na Kosovu i Njegovi Izazovi*, Februar, 2012. godine.

Praktični Saveti

Zastupaj za ekstenzivnu konsultaciju

- OCD-i trebaju zastupati da ekstenzivne javne konsultacije uključuju i javna saslušanja, posebno sa Skupštinom Kosova, zato što Skupština ne predviđa određeni mehanizam.
- Zastupanje za konsultacije rano u procesu kreiranja zakona kako bi se civilnom društvu omogućila adekvatna konsultacija. Lobirajte predsednika odbora ili njegove članove i osigurajte se da ste naglasili prednosti javne konsultacije za javnost i vladu. Zapamtite da, kako biste zastupali za javne sastanke, vi morate odvojiti dovoljno vremena kako biste se organizovali i pripremili.
- OCD-i trebaju uzeti u obzir zastupanje za dodatne javne sastanke na mestima najbližim onima na koje utiču, npr. izvan Prištine, u selima na pristupačnim mestima, kao škole, kako bi se žene i ne-većinske zajednice ohrabrile da učestvuju.

Kako pristupiti sastanku

- Osigurajte da ste učlanjeni u organizaciji civilnog društva i pratite razvoj situacije sa odborom Skupštine Kosova da pruža podršku zaposlenima u najkraćem roku ako ste zainteresovani da pristupite odbornom sastanku. Planirano je da *Službenik za Odnose sa Civilnim Društvom* bude glavni kontakt sa organizacijom civilnog društva i upravljaće sa bazom podataka civilnog društva i razvijaće i pripremaće zajedničke aktivnosti Skupštine sa civilnim društvom.
- Ensure you register with the civil society organisation database and follow up with Kosovo Assembly committee support staff in a timely manner if you are interested in attending a committee meeting. A Senior Civil Society Relations Officer position is planned to be the key contact with civil society organisations and will administer the civil society database and develop and prepare joint activities of the Assembly with civil society.³⁷

Predlozi pripremanja za sastanak

- Budite informisani i budite spremni da dajete odgovore na pitanja. Dobro istražite predmete vaše debate i budite svesni činjenica i brojeva zato što oni mogu da uticu na mišljenje. OCD bi trebale istraživati različite političke opcije, očekivane rezultate i moguće implikacije sa željenim ishodima.
- Istražujte dal će i neke druge interesne grupe zastupati za određena politička rešenja i budite spremni da se ljudi ne slažu sa vama.
- Budite realistični oko toga šta želite da ostvarite i osigurajte da vaši ciljevi zastupanja budu u sklopu kompetencije relevantnog tela vlade, na ovaj način vaši unosi će biti influentniji i značajniji.

Kako učestvovati

- Ako je moguće, koriste potparola na sastancima koji se artikuliše dobro i idealno, nekog ko ima dobre odnose sa ostalim akterima.
- Ako ste pozvani kao OSC da date komentare onda ih dajte blagovremeno. Upamtite da budete sažeti
- Ako dobijete sansu da date usmenu prezentaciju na javnoj raspravi, OCD trebaju dostaviti izjave u pisanoj formi. Uključujući informacije o vašoj organizaciji i njenom iskustvu u ovoj temi.
- Uverite se da znate pravila postupka i aranžmana prilikom postavljanja pitanja. Pokušajte ostati fokusirani na pitanje(a) koja su vam postavljena na sastanku.

Imajte uticaj

- Razmotrite saradnju sa drugim OCD-ima u zajedničkoj akciji jer to može biti efikasnije.
- Budite odani! Da bi uticali na odluke potrebno vam je redovno učešće i angažman.

³⁷Skupština Kosova, *Strategija za Informisanje i za Odnose sa Javnošću Skupštine Kosova*, 25 Oktobar 2012. godine, str.6 *Saradnja Skupštine Kosova sa Civilnim Društvom*, Mart 2013. godine, str. 10-11.

Kutija 8 – Proučavanje Slučaja: Uspešna umešanost civilnog društva – Zakon o ONV-ima na Kosovu

Jedan od najboljih primera uspešnog uključivanja civilnog društva u zakonodavnom procesu je izmena *Zakona o NVO-ima*, usvojenog 2009, a dopunjenog 2011. godine.

Javna Debata: Nakon odluke da se izmeni zakon početkom 2010. godine, organizovana je javna rasprava u Departментu za Registraciju i Vezu sa NVO-ima (koji se nalazi u okviru MJU) kako bi se predstavio početni nacrt zakona, a predstavnici različitih OCD-a su pozvani na debati. Nakon zabrinutosti koju su izrazili OCD-i o predlozima MJU, NVO-i su pozvani da učestvuju u procesu izrade zakona.

Radna Grupa: Vlada je izabrala deset predstavnika OCD-a da učestvuju u vladinoj radnoj grupi. Nakon dva meseca, konačna verzija nacrta zakona koji se odnosi na potrebe i probleme civilnog društva je završena.

Problem: Međutim, u junu 2010. godine, MJU je predstavila nacrt zakona koji je bio potpuno drugačiji od onog koji je odobren od strane radne grupe. Paralelno sa procesom koji uključuje civilno društvo, sproveden je i proces koji uključuje različite vladine institucije. Pošto je Kancelarija za Pravne Usluge i Podršku aktivno uključena u radnim grupama, ova verzija nacrta zakona nije prihvaćena nakon žalbe OCD-a.

Reakcija civilnog društva: OCD-i su mobilisali i sproveli aktivnosti zastupanja (uključujući istraživanja, TV debate, intervjuje, međunarodnu ekspertizu i pisane preporuke), i sastanci su održani sa visokim zvaničnicima vlade Kosova, Skupštine Kosova, i drugim akterima, kako bi se izvršio pritisak na aktere koji bi mogli da utiču na proces.

Rezultat zastupanja: Nakon ovih aktivnosti zastupanja, MJU je povukla svoju verziju i vladina radna grupa je nastavila svoj rad na finalizaciji nacrta zakona, koji je konačno usvojen od strane Skupštine Kosova u avgustu 2011. godine.

Kako je civilno društvo bilo uspešno?

- Blagovremeno reagovanje na osnovu stručnosti
- Kombinacija različitih metoda javnog zastupanja
- Zajednički napor učesnika na osnovu uzajamnog interesa i poštovanja o ulozi svake organizacije koja učestvuje
- NVO-i su bili posvećeni praćenju procesa do kraja

4.3 MEHANIZMI PARTICIPACIJE NA OPŠTINSKOM NIVOU

Postoji broj javnih mehanizama učešća na opštinskom nivou, od kojih je većina postavljena na u *Zakonu o lokalnoj samoupravi*. Oni su od posebnog značaja iz dva razloga. Prvo, u Kosovskom decentralizovanom administrativnom sistemu većina odluka koje utiču na svakodnevni život se uzimaju i izvršavaju na opštinskom nivou. Drugo, procesima donošenja odluka na opštinskom nivou je lakše pristupiti i uticati na njih nego procesima donošenja odluka na centralnom nivou. Kao posledica toga, učešće na opštinskom nivou je često lakše i verovatno će imati više neposredan uticaj. Ovaj odeljak će navesti neke od najvažnijih državnih mehanizama za učešće na opštinskom nivou, predviđen zakonima Kosova.

Pravo Na Konsultacije

U interesu javnog uključivanja u kreiranju politike, *Administrativno Uputstvo 2008/09 o Transparentnosti u Opštinama* zahteva da svi normativni akti, uključujući propise i odluke Skupštine opštine i drugih opštinskih organa da bude predmet javne rasprave pre njihovog odobrenja.³⁸ Konsultacija može da uključuje, na primer, javne rasprave i konsultacije sa interesnim grupama o kojima će odlučivati opštinski organ predlažući akt.³⁹

³⁸ MLGA Administrativno Uputstvo Br. 2008/09 o Transparentnosti u Opštinama, Član 3.1.

³⁹ Ibid., Član 7.

Skupština Opštine

Sve sednice Skupštine Opštine moraju biti otvorene za članove javnosti, kojima bi trebalo biti dozvoljeno da prate i učestvuju u ovim sastancima u skladu sa Pravilima Procedure te skupštine.⁴⁰ Samo u određenim situacijama može da Skupština Opštine odluči da isključi javnost sa svojih sastanka.⁴¹

Odbor za Zajednice

Odbor za zajednice, koji se nalazi u svim Skupštinama Opština, je vašan mehanizam za učešće nevećinskih zajednica. Svaka zajednica u opštini, bez obzira na veličinu, treba da bude zastupljena u odboru. Odbor za zajednice je odgovoran da obezbedi da prava i interesi budu ispoštovani i da direktno daju preporuke Skupštini Opštine.⁴² Ako se pojave žalbe, onda se one trebaju predati*****

Opštinski Konsultativni Odbor

Ove komisije mogu se osnovati od strane Skupštine Opštine u cilju omogućavanja učestvovanja građana u procesu donošenja odluka.⁴³ Konsultativni odbori mogu predavati predloge, sprovoditi istraživanje i davati misljenja Skupštini Opštine. Opštine su u stanju da stvore onoliko odbora koliko je potrebno njihovo članstvo treba da uključuje građane i predstavnike OCD.⁴⁴

Zamenik Predsedavajućeg Za Sednice

U opštinama u kojima najmanje 10 odsto opštinskih građana pripada zajednicama koje nisu u većini u toj opštini, mesto zamenika predsedavajućeg za zajednice u Skupštini Opštine biće rezervisano za predstavnika tih zajednica.⁴⁵ On/a ima mandate da razmotri sve žalbe članova zajednica u pogledu kršenja njihovih prava kroz akcije ili odluke Skupštine Opštine. Zamenik predsedavajućeg, pod određenim okolnostima, postupke ili odluke koji se smatraju da krše ustavom zagarantovano pravo može da preda na Ustavnom Sudu.⁴⁶

Javne Rasprave

Skupština Opštine na javnim raspravama predstavlja svoju politiku i poziva na komentare i predloge građana. OCD-i mogu biti pozvani da doprinesu usmenim prezentacijama i u pisanoj formi. Zakon o Lokalnoj Samoupravi zahteva od opština da održavaju zvanične javne sastanke najmanje dva puta godišnje.⁴⁷

Budžetske Rasprave

U skladu sa *Zakonom o Menadžiranju Javnih Finansija i Odnosa*, Skupštine Opština su obavezne da održavaju javna rasprave o nacrtu jednogodišnjeg budžeta.⁴⁸ Kako opštinski budžet na mnogo načina odlučuje politiku opštine, participacija civilnog društva na takvim sastancima je veoma važna u uticanju na prioritete opštinske politike.

Inicijativa Građana

Stanovnici opštine mogu da predlažu uredbe (unutar nadležnosti opštine) za usvajanje od strane Skupštine Opštine ili za glasanje od strane građana.⁴⁹ Predloženi propis mora biti potpisan od strane najmanje 15 odsto birača opštine ili biti poslat predsedavajućem Skupštine Opštine. Skupština Opštine je tada obavezna da ovo razmotri u roku od 60 dana.

⁴⁰Zakon Br.03/L-040 o Lokalnoj Samoupravi, Član 45.1.

⁴¹Ibid., Član 45.3.

⁴²Ibid., Član 53.2.

⁴³Ibid., Član 73.

⁴⁴Ibid., Član 73.

⁴⁵ Zakon Br.03/L-040 o Lokalnoj Samoupravi, Član 54.1.

⁴⁶Ustav, Član 62.

⁴⁷ Zakon Br. 03/L-040 o Lokalnoj Samoupravi, Član 68.

⁴⁸Zakon Br. 03/L-048 o Menadžiranju Javnih Finansija i Odnosa, Član 61.2.

⁴⁹ Zakon Br.03/L-040 o Lokalnoj Samoupravi, Član 70.

Kutija 9 – Jezička prava na opštinskom nivou

Kako smo kratko spomenuli u poglavlju 4.1, jezici ne-većinskih zajednica mogu dobiti specijalan status na nivou opštine (*Zakon o Upotrebi Jezika*, Član 2 i 8):

Zvanični jezik – Ako zajednica čiji maternji jezik nije zvanični jezik na Kosovu predstavlja najmanje 5 odsto od ukupne populacije opštine. U Prizrenu, Turskom jeziku je dodeljen ovaj status bez obzira na demografske karakteristike.

Jezik u zvaničnoj upotrebi – Ako zajednica predstavlja više od 3 odsto ukupne populacije opštine. Ovaj status se takođe daje jeziku kojim se tradicionalno pričalo u opštini.

Zvanični jezik na nivou opštine, u toj opštini, uživa potpunu jednakost sa dva zvanična jezika na Kosovu. Zakon u zvaničnoj upotrebi pripadnicima opštine daje pravo da većinu komunikacije sa opštinskim institucijama vrše na tom jeziku.

Pravo na žalbe

Bilo koja osoba ili organizacija može podneti žalbu Skupštini Opštine, koja se tiče stvari koje se odnose na odgovornosti i koje su u opštinskoj moći. Skupština Opštine je zatim obavezna da pregleda žalbu u skladu sa Statutom i Pravilima Procedure.⁵⁰

Referendum

Građani Opštine mogu zahtevati da se uredba usvojena od strane Skupštine Opštine preda referendum građana.⁵¹ Referendum se smatra jednim od najdirektnijih metoda kojim se mogu utvrditi popularni stavovi o pojedinačnim problemima u vezi sa politikom, i takođe predstavlja snažan alat kojim se može uticati na donošenje odluka. Takođe je i vremenski i energetski veoma zahtevan proces koji zahteva potpise od najmanje 10 odsto prijavljenih glasača u toj opštini, koji se trebaju sakupiti u roku od 30 dana nakon usvajanja te odredbe.⁵² Referendum se, kao takav, treba koristiti samo kada su treba donositi ključne odluke o budućnosti skupštine i sa visokim ulozima, i kada se koncentrisani trud civilnog društva može očekivati.

Smenjivanje Gradonačelnika

Pravo na smenu gradonačelnika od dužnosti je lokalni demokratski mehanizam koji može biti pokrenut od strane građana.⁵³ Kroz ovaj process, prijavljeni glasači postaju *donosioci odluka*. Kada 20 odsto prijavljenih birača u opštini potpisuje inicijativu da zahteva razrešenje dužnosti gradonačelnika, opština je dužna da održi referendum. Ukoliko većina birača glasa za razrešenje dužnosti gradonačelnika, novi izbori moraju biti raspisani od strane Predsednika Kosova.⁵⁴ Kao i referendum, i ovaj oblik zahteva mehanizme intenzivnog učešća koji se treba koristiti samo u specijalnim slučajevima i onda kada su sve druge opcije bile istrošene.

Izazovi

- Opštine ponekad ne organizuju javne i budžetske rasprave, kako zakon nalaže, ili javnost obaveštavaju na neadekvatan način, uključujući i OCD-e, o vremenu i mestu sastanka
- U mnogim opštinama, Skupštine Opština nemaju kapacitete da efektivno predstavljaju interese svojih izbornih jedinica i Opštinsku upravu drže odgovornom za svoj rad. Pod takvim okolnostima, mehanizmi participacije usmereni na Skupštinu Opštine mogu imati ograničen uticaj na politiku opštine.

⁵⁰Ibid., Član 69.

⁵¹Ibid., Član 71.

⁵²Ibid., Član 71.2.

⁵³Ibid., Član 72.

⁵⁴Zakon Br. 03/L072 o Lokalnim Izborima, Član 4.4.

Praktični Saveti

Mnogi od praktičnih saveta navedenih u poglavlju o mehanizmima participacije na centralnom nivou važe podjednako in a opštinskom nivou. Ipak, postoji nekoliko posebnih stvari koje trebamo imati na umu.

- **Konsultujte Opštinski Statut i ostale relevantne opštinske odredbe.** Iako su opšti principi isti, svaka opština ima posebne procedure u vezi sa mehanizmima participacije. Po zakonu, svaka opština bi trebala da usvoji odredbu o mehanizmima participacije građana.⁵⁵
- **Uspostavite dobre odnose sa relevantnim opštinskim službenicima.** Često puta, oni su koji razvijaju i primenjuju politiku.
- **Nemojte samo kritikovati, ponudite i pomoć.** Opštinske uprave često puta imaju ograničene kapacitete i vaši zahtevi bi se mogli smatrati kao opterećenje za ionako preopterećenu upravu. Dakle, ako je to moguće, ponudite svoju pomoć i ekspertizu kako bi osigurali implementaciju vaših predloga.

Kako se žaliti/zahtevati referendum/zahtevati smenjivanje gradonačelnika

- Kada sakupljamo potpise moramo uzeti i lične podatke od izbornika kako bi žalbu/zahtev lišili svake sumnje. Vaš/a Žalba/zahtev treba sadržavati naziv žalbe/zahteva i ime, prezime, mesto rođenja i potpis potpisnika, kao i datum potpisivanja
- Saradnja sa ostalim OCD-ima je *presudna* kako bi se sakupio dovoljan broj potpisa i dobila javna podrška.

Kutija 10 – PROUČAVANJE SLUČAJA: Operativna Grupa o Obrazovanju Roma, Aškalija, i Egipćana

U novembru 2011.godine, Operativna Grupa je formirana u Opštini Kosovo Polje nakon inicijative NVO-a ECMI Kosovo. Cilj operativne grupe je bio poboljšanje doprinosa u edukaciji Roma, Aškalija, i Egipćana u ovoj opštini, kroz koordinaciju i davanju prioriteta aktivnostima i nadgledanju komponenti obrazovanja *Opštinskog Akcionog Plana o Integraciji Romskih, Aškalijskih, i Egipćanskih Zajednica*

Operativna grupa usko sarađuje sa civilnim društvom u razmeni relevantnih podataka o aktivnostima, brigama, i potrebama OCD-a i opštine. Članovi operativne grupe uključuju opštinske službenike, školsko osoblje i predstavnike svih aktivnih OCD-a u opštini, bilo kao stalni članovi ili kao posmatrači operativne grupe.

Dalje Prednosti

- Kao rezultat regularnih sastanaka operativne grupe, koordinacija među aktorima koji su radili na polju obrazovanja Roma, Aškalija, i Egipćana je značajno poboljšana.
- Operativna grupa je ojačala veze između opštine i predstavnika civilnog društva aktivnih u opštini.
- Operativna grupa se pobrinula da se opštinski službenici snabdevaju najsavremenijim informacijama o novo-identifikovanim problemima i takođe služi kao savetodavno telo i pruža preporuke opštini.

Pogledaj ECMI Kosovo "Priručnik o Poboljšanju pružanja obrazovanja za zajednice Roma, Aškalija i Egipćana: Primere dobre prakse i preporuke", Oktobar 2012.

⁵⁵Zakon Br. 03/L-040 o Lokalnoj Samoupravi, Član 68.

5. ZASTUPLJENOST

Ovaj priručnik opisuje brojne mehanizme javne participacije i pruža savete o tome kako efektivno iskoristiti ove mehanizme. Međutim, kako bi OCD-i efektivno uticali na vladino donošenje odluka, korišćenje ovih mehanizama učešća treba biti deo šire strategije zastupljenosti koja iskorišćava više alati kako bi uticala na donošenje odluka. Ovo poglavlje će ukratko objasniti ključne elemente koji služe za razvoj i implementaciju uspešnih strategija zastupljenosti. Ovaj odeljak se zasniva na vodič *Obrazovna Zastupljenost za Manjinske Zajednice na Kosovu: Vodič za Civilno Društvo* ECMI Kosova.

Šta je Zastupljenost?

Zastupljenost je proces skretanja pažnje na pitanja od interesa u cilju ubeđivanja onih koji imaju snagu da donose odluke kako bi se podržao određeni pokret ili pravac delovanja. Zastupljenost prelazi preko učešća i vodi prema akciono-orijentisanih strategija u pregovaranju o konkretnim rešenjima. Ovo je ozbiljan proces koji zahteva jasno razumevanje ciljanog problema i znanje o tome kako ga rešiti. Zastupljenost je najefikasnija onda kada se dobro isplanira i sledi sistematski pristup. Nadalje je opisano šest koraka ključnih u razvoju i sprovođenju strategije javnog zastupanja.

Zastupljenost – Pristup u Šest Koraka

Korak 1 – Identifikujte problem i rešenja

Zastupljenost počinje primećivanjem problema za koji mislite da treba biti rešen, razmišljanja o tome zašto taj problem postoji i na koga ima uticaj, kao i pronalaženje načina njegovog rešavanja. Celokupan cilj vašeg zastupanja je da doprinesete rešavanju problema kroz rešenja koja ste vi predložili. Uloživanjem vremena u istraživanje i razumevanje izazova sa kojima se vaša zajednica susreće neće vam samo omogućiti da pronađete ozbiljne probleme, nego će se pobrinuti o tome da vaše aktivnosti budu maksimalno efektivne.

Kutija 11 – SMART ciljevi

Specifični	→ Šta tačno želite da se dogodi? →Šta želite da uradite, zašto i za koga?
Merljivi	→ Kako ćete pratiti vaš napredak? →Kako ćete znati kada je vaš cilj postignut?
Dostižni	→ Koliko su vaši ciljevi realistični? →Da li je moguće da predložite određeni vremenski okvir/u političkoj sredini/sa dostupnim resursima?
Relevantni	→Da li su relevantni za sve one koji imaju uloga, uključujući i ne-većinske zajednice? →Da li su relevantni u Kosovskom lokalnom kontekstu?
Vremenski Ograničeni	→Koliko je vremena dostupno? →Koji je vremenski okvir koji je predviđen u procesu kreiranja politike? →Kada želite da vaš cilj bude ostvaren?

Korak 2 – Postavi svoje ciljeve

Odlučite šta želite da postignete kratkoročno i dugoročno, i postavite jasne i ostvarive korake prema ostvarivanju vaših ciljeva. Proverite da li ste procenili mogućnosti vaše organizacije u pogledu prednosti, prethodnih dostignuća, naučenih lekcija, ograničenja, raspoloživih resursa, mogućih partnera, istraživanja na kojima rade druge organizacije a koja bi vam pomogla da budete efektivniji, itd.

Korak 3 – Identifikujte ciljanu publiku

Identifikujte met(e) vašeg javnog zastupanja: jedna ili više uticajnih osoba iz ključnih institucija. Razmislite o tome čija je odgovornost da donese odluku koju vi želite, i ko je u poziciji da utiče na tu odluku.

Kutija 12 – Moguća sredstva za zastupanje

- **Mehanizmi participacije:** Iskoristite mehanizme participacije objašnjene u ovoj publikaciji, kao žalbe i zahteve, da bi pristupili javnim dokumentima. One mogu biti veoma važna sredstva zastupanja.
- **Posete:** Lični sastanci sa donosiocem odluka kako biste im mogli prikazati vašu ideju o promeni.
- **Inspekcije:** Pozovite donosioca odluka da posete regiju o kojoj pričate kako bi videli problem iz prve ruke.
- **Mediji:** Pridobijte pažnju medija o vašem pokretu.
- **Publikacije:** Izradite iverstaje ili komentare koje bi ste podelili u vašem cilju.
- **Pisma:** Pošaljite pisma donosiocima odluka u kojima predstavljate promenu koju ste vi zamislili.
- **Podržavanje osoblja:** Ubedite osoblje donosioca odluke da podržava vaše promene.

Korak 4 – Planirajte vaše aktivnosti

Planirajte o tome kako ćete postići svoje ciljeve, uzimajući u obzir sredstva koja ćete koristiti, koja će vaša poruka biti, koje ćete informacije vi dati i kakvi vam odgovori trebaju. Razmislite o tome koji je način zastupljenosti bi bio najkorisniji za postizanje vašeg cilja, kao i način koji bi bio dostižan s obzirom na vaše resurse. Osigurajte se da ste postavili jasan raspored i definisali uloge i odgovornosti.

Korak 5 – Preduzmite akciju i pratite

Onda kada budete imali plan, vreme je da počnete da ga sprovedite u delo. Upamtite, promenama treba vremena. Pripremite sebe za dugu posvećenost i pokušajte da ostanete optimistični. Osigurajte se da pratite sve aktivnosti kako bi bili sigurni da one imaju efekat koji donosi promenu. Teško je verovati da će donosioci odluka preduzeti akcije bazirane na samo jednom sastanku ili pismu.

- Pošaljite prateću elektronsku poštu nakon sastanka, uključujući i kratak pregled onoga o čemu ste pričali i o čemu ste se složili.
- Izveštavajte o napretku svake dve do tri nedelje (pozivom na telefon ili sastankom).
- Pošaljite zahvalnicu svima onima koji su vam pomogli u zastupanju.
- Ako neki od donosioca odluka ne može odgovoriti na pitanje na vreme, pitajte ga da li može postaviti drugi rok kako bi vam mogao dati podatke o rezultatima.

Korak 6 – Nadgledanje i ocenjivanje

Nadgledanje i ocenjivanje vam pomaže da ocenite uticaj vaših aktivnosti i efikasnost vaših metoda kako bi prilagodili svoj pristup. To povećava odgovornost u radu vaše organizacije, a takođe će ojačati i ugled vaše organizacije, pri čemu će se vaša sposobnost da napravite razliku povećati. Preporučuje vam se identifikacija indikatora učinka kako biste pratili vaš uspeh i osigurali ste da vodite evidenciju o svim sprovedenim aktivnostima.

Praktični Saveti

- **Privrženost**—Budite sistematični, strpljivi, i uporni u zastupanju za promene.
- **Istraživanje**—Imajte široku bazu znanja o problem tako što ćete ga dobro proučiti.
- **Upotreba dokaza**—Osigurajte se da su dokazi relevantni, objektivni, i poverljivi. Ovaj korak će poboljšati vaš legitimitet i kredibilitet sa kreatorima politike.
- **Saradnja** — OCD-i će imati više uticaja ukoliko međusobno sarađuju i tako dele stečeno znanje i iskustvo. Ovo može pomoći postizanju dogovora, mobilizaciji resursa i povećanom legitimitetu organizacije.
- **Stvaranje veza u radu**— Postarajte se da sačuvate sve veze sa vladinim zvaničnicima. Imajte na umu da se u zastupanju radi o vladinom priznavanju i ohrabivanju dobre prakse.